

KS. MAREK STOKŁOSA SCJ

Wydział Prawa Kanonicznego

Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0002-1006-0600

BRACIA ZAKONNI PRZEŁOŻONYMI W KLERYCKICH INSTYTUTACH ZAKONNYCH NA PRAWIE PAPIESKIM I W KLERYCKICH STOWARZYSZENIACH ŻYCIA APOSTOLSKIEGO NA PRAWIE PAPIESKIM

Treść: Wstęp. – 1. Praktyka Stolicy Apostolskiej przed udzieleniem reskryptu w zakresie odstępstwa od kan. 588 §2 KPK/83. – 2. Zakres derogacji kan. 588 §2 KPK/83. – 3. Klauzula ograniczająca zastosowanie reskryptu. – Zakończenie.

Wstęp

„Sala Stampa della Santa Sede” dnia 18 maja 2022 r. opublikowała w swoim Biuletynie reskrypt Ojca Świętego Franciszka [„Rescriptum ex audientia Sanctissimi”], który został dany Kongregacji Instytutów Życia Konsekwentnego i Stowarzyszeniom Życia Apostolskiego podczas audiencji udzielonej 11 lutego 2022 roku prefektowi i sekretarzowi tejże dykasterii¹. Mocą tego reskryptu, w drodze odstępstwa od kan. 588 §2 KPK/83 i od norm prawa własnego, które odwołują się do tegoż kanonu, papież umożliwia powierzenie urzędu przełożonego w kleryckich instytutach czy stowarzyszeniach na prawie papieskim, członkom nieposiadającym sakramentu święceń. Urzędy przełożonych

¹ Zob. <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2022/05/18/0371/00782.html> [dostęp 20.11.2022].

w tychże podmiotach, zgodnie z postanowieniem wspomnianego kanonu, mogą być powierzane jedynie tym członkom, którzy przyjęli sakrament święceń.

Jedną z cech charakteryzujących kleryckie zgromadzenia zakonne czy stowarzyszenia życia apostołskiego jest to, że ich członkowie najczęściej łączą powołanie do życia konsekrowanego z powołaniem do kapłaństwa. Jednak większość z nich przyjmuje w swoje szeregi także i tych, którzy z różnych względów nie mogą przyjąć sakramentu święceń. Są i tacy członkowie, którzy posiadają predyspozycję do tego, aby zostać kapłanem, lecz wybierają dobrowolnie jedynie stan życia konsekrowanego. Konstytucja Soboru Watykańskiego II *Lumen gentium*, charakteryzując stan życia konsekrowanego w nawiązaniu do tradycji Kościoła stwierdza, że „stan ten – gdy ma się na uwadze boski i hierarchiczny ustrój Kościoła – nie jest stanem pośrednim pomiędzy stanem duchownym i świeckim, lecz z jednego i drugiego Bóg powołuje niektórych chrześcijan, aby w życiu Kościoła korzystali ze szczególnego daru i byli, każdy na swój sposób, pomocni w zbawczym jego posłannictwie”². W zależności od charyzmatu zgromadzenia lub stowarzyszenia, bracia zakonni podejmują we wspólnotach bardzo różne zadania. Jednakże w instytutach kleryckich, jak stanowi kan. 588 §2 KPK/83, nie można im powierzyć urzędu przełożonego³. W kleryckich instytutach zakonnych i stowarzyszeniach życia apostołskiego, szczególnie na prawie papieskim, przełożeni sprawują bowiem władzę rządzenia, nazywaną także władzą jurysdykcji⁴. Zdolnymi do jej wykonywania są wyłącznie ci, którzy otrzymali sakrament święceń. Natomiast wierni świeccy, w tym bracia zakonni, którzy nie przyjęli święceń, jedynie mogą współdziałać w jej sprawowaniu⁵.

² SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 21 XI 1964, nr 43.

³ Postanowienia kan. 588 §2 KPK/83 odnoszą się także do kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego. Por. KPK/83, kan. 732.

⁴ Por. KPK/83, kan. 129 §1.

⁵ Por. tamże, kan. 129 §2.

Ponadto przełożeni wyżsi⁶ ww. instytutów i stowarzyszeń są na mocy kan. 134 §1 KPK/83, ordynariuszami, a więc osobami posiadającymi zwyczajną władzę rządzenia w relacji do własnych podwładnych.

Mając na względzie powyższą wykładnię interpretacyjną, w zakresie powierzenia urzędu przełożonego w kleryckich instytutach zakonnych i kleryckich stowarzyszeniach życia apostołskiego, w wyjątkowych sytuacjach Dykasteria Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego udzielała dyspensy od kan. 588 §2 KPK/83, zezwalając na nominację członka ww. podmiotów nieposiadającego święceń. Miało to miejsce jedynie w przypadku powierzenia urzędu przełożonego lokalnego. Natomiast papieski reskrypt umożliwia także powierzenie braciom zakonnym nie tylko urzędu przełożonego wyższego, ale także i najniższego.

1. Praktyka Stolicy Apostolskiej przed udzieleniem reskryptu w zakresie odstępstwa od kan. 588 §2 KPK/83

Z różnych względów, wiele kleryckich instytutów zakonnych czy stowarzyszeń życia apostołskiego, zarówno przed promulgacją KPK/83, jak i po jego wejściu w życie, kierowało petycje do Stolicy Apostolskiej o umożliwienie powierzenia urzędu przełożonego członkom, którzy nie przyjęli sakramentu święceń. Stolica Apostolska w odpowiedziach na składane prośby nie wyrażała woli zmiany istniejących już norm prawnych w tej materii. Jednakże w swojej praktyce, w poszczególnych przypadkach, na umotywowaną prośbę najwyższego przełożonego kleryckiego instytutu konsekrowanego czy stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim, udzielała dyspensy od kan. 588 §2 KPK/83, zezwalając na powierzenie urzędu przełożonego lokalnego członkowi instytutu czy stowarzyszenia, niebędącemu osobą duchowną. Również na prośbę kompetentnego biskupa diecezjalnego

⁶ Zgodnie z kan. 620 KPK/83 do wyższych przełożonych zalicza się tych, „którzy kierują całym instytutem lub jego prowincją bądź inną zrównaną z nią częścią lub domem niezależnym, a także ich wikariusze. Wliczają się do nich opat prymas oraz przełożony kongregacji monastycznej, którzy jednak nie mają całej władzy, jaką prawo powszechnie przyznaje przełożonym wyższym”.

takie dyspensy były udzielane w przypadku instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie diecezjalnym. Albowiem norma kan. 588 §2 KPK/83, uniemożliwiająca powierzenie urzędu przełożonego członkowi instytutu czy stowarzyszenia, niebędącemu osobą duchowną, dotyczy zarówno instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego kleryckich na prawie diecezjalnym, jak i papieskim.

Wniosek najwyższego przełożonego o udzielenie dyspensy na powierzenie urzędu przełożonego członkowi instytutu czy stowarzyszenia, niebędącemu osobą duchowną, musiał być właściwie uzasadniony. Dość często argumentem o skierowaniu prośby do Stolicy Apostolskiej był skład osobowy danej wspólnoty, w której przeważali bracia zakonnicy bądź duchowni dotknięci poważną chorobą lub znajdujący się w podeszłym wieku. Innym motywem było też powierzenie kapłanom zakonnym przynależącym do danej wspólnoty czy prowincji lub instytutu vel stowarzyszenia, ważniejszych urzędów czy zadań duszpasterskich, bardziej obciążających niż posługa przełożonego. Do tych wymienionych argumentów dołączyła się również zmniejszająca się liczba powołań.

Dyspensa Stolicy Apostolskiej była udzielana na czas określony w prawie własnym i dotyczyła mandatu przełożonego lokalnego. Jeśli występowała konieczność powierzenia tego urzędu tej samej osobie w tej samej wspólnotie na kolejny mandat, wówczas należało ponownie zwrócić się o dyspensę. Należy również zaznaczyć, że ówczesna Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego odpowiadała negatywnie na prośby o powierzenie urzędu przełożonego lokalnego członkowi instytutu czy stowarzyszenia, niebędącemu osobą duchowną, w domach formacyjnych. Z oczywistych względów nie udzielano dyspensy na powierzenie urzędu przełożonego braciom zakonnym o ślubach czasowych.

Ówczesnej Kongregacji były przedkładane prośby nie tylko w przypadku zamiaru powierzenia członkowi instytutu czy stowarzyszenia, niebędącemu osobą duchowną, urzędu przełożonego lokalnego, ale także dotyczące przełożonego wyższego jako przełożonego prowincji lub części zrównanej z prowincją, oraz ich zastępców (zwanym

wikariuszami), ustanawianych zgodnie z konstytucjami danego instytutu czy stowarzyszenia. Prośby te spotykały się z negatywną odpowiedzią Kongregacji, gdyż przełożeni wyżsi w kleryckich instytutach czy stowarzyszeniach są ordynariuszami, którzy posiadają zwyczajną władzę rządzenia w relacji do własnych podwładnych.

Do Stolicy Apostolskiej były kierowane również prośby o umożliwienie włączenia brata zakonnego do listy kandydatów na przełożonego prowincji czy części zrównanej z nią. Lista ta przed wyborami przełożonego, w liczbie kandydatów określonej przez prawo własne, podlegała zatwierdzeniu przez przełożonego generalnego, zgodnie z konstytucjami instytutu czy stowarzyszenia. Również i w tym przypadku Kongregacja nie zgadzała się, nie tylko ze względu na charakter urzędu przełożonego wyższego, którego tytulariusz będzie również posiadał kompetencje ordynariusza, przewidziane prawem powszechnym. Umieszczenie bowiem na tej liście brata zakonnego, jako kandydata na tenże urząd, zmniejszało *de facto* liczbę duchownych i wykluczało innego kandydata duchownego, który mógłby być przedstawiony elektorom do wyboru.

2. Zakres derogacji kan. 588 §2 KPK/83

Do momentu opublikowania w dniu 18 maja 2022 reskryptu Ojca Świętego Franciszka dotyczącego derogacji kan. 588 §2 KPK istniała praktyka ówczesnej Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, która umożliwiała poprzez udzielenie dyspensy, powierzenie urzędu przełożonego lokalnego członkom niebędącym osobami duchownymi, przynależącym do kleryckich instytutów czy stowarzyszeń.

Informacja o wydanym reskrypcie nie odbiła się szerokim echem w środowisku zakonnym, jakiego można było się spodziewać kilkanaście lat temu. Jest to poniekąd pokłosie także spadającej liczby powołań, szczególnie wśród braci zakonnych, w niektórych instytutach zwanymi braćmi koadiutorami. Wprowadzenie zmian nie umknęło jednak uwadze wśród tych instytutów kleryckich, które podejmowały starania o uznanie równości między wszystkimi członkami tego samego instytutu czy stowarzyszenia na mocy złożonych

ślubów czy przyrzeczeń. *Nota bene*, te starania przejawiały się także w wysuwanych propozycjach usunięcia z konstytucji charakteru kleryckiego instytutu, czy też określenia instytutu w samej nazwie jako Zgromadzenie Księży i Braci (kontynuacja dalej nazwy własnej).

Nowe uregulowania wprowadzone przez *papieski reskrypt*, będące odstępstwem od kanonu 588 §2 KPK/83, dotyczą kleryckich instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego jedynie na prawie papieskim. Nie obejmują natomiast kleryckich instytutów i kleryckich stowarzyszeń na prawie diecezjalnym. W przypadku tychże instytutów pozostaje możliwość przedłożenia przez kompetentnego biskupa diecezjalnego prośby adresowanej do obecnej Dykasterii Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego o powierzenie urzędu przełożonego lokalnego, członkowi instytutu czy stowarzyszenia, nie przynależącego do stanu duchownego.

Treść reskryptu, w przeciwieństwie do dotychczasowej praktyki Stolicy Apostolskiej, określa procedurę ewentualnego powierzenia urzędu przełożonego lokalnego, przełożonego wyższego i przełożonego najwyższego w kleryckich instytutach zakonnych i stowarzyszeniach życia apostołskiego na prawie papieskim tym członkom, którzy nie posiadają sakramentu święceń. Dokument papieski w czterech paragrafach reguluje więc trzy zasadnicze zagadnienia.

Po pierwsze. Członek kleryckiego instytutu czy stowarzyszenia na prawie papieskim, który nie przyjął sakramentu święceń, może być mianowany przełożonym lokalnym przez najwyższego przełożonego za zgodą jego rady (§1). W tej sytuacji reskrypt nie przewiduje żadnej interwencji Stolicy Apostolskiej. Oznacza to, że sprawa powierzenia urzędu przełożonego lokalnego, członkowi bez stopnia święceń, pozostaje wewnętrzną sprawą instytutu czy stowarzyszenia i wpisuje się w ich autonomię. Ich konstytucje przewidują różne sposoby desygnaacji przełożonych lokalnych⁷. Jednak w przypadku powierzenia urzędu przełożonego lokalnego, członkowi niebędącemu osobą duchowną, autonomia ta jest ograniczona, a mianowicie to powierzenie, zgodnie

⁷ Por. KPK/83, kan. 625 §3.

z decyzją papieską, może nastąpić jedynie w drodze nominacji. Tej nominacji może dokonać wyłącznie najwyższy przełożony instytutu czy stowarzyszenia za zgodą swojej rady po uprzedniej konsultacji, przeprowadzonej zgodnie z prawem własnym instytutu. Powierzenie tego urzędu nie może więc nastąpić przez przełożonych wyższych prowincjalnych czy przełożonych części zrównanej z prowincją. Mogą oni jedynie przy tej nominacji współpracować z najwyższym przełożonym, przedkładając mu uzasadnioną prośbę wraz ze stosowną dokumentacją, w której nie powinno zabraknąć m.in. stanowiska rady przełożonego wyższego, wyników konsultacji przeprowadzonej w danej wspólnotcie, nakreślenia charakteru i działalności wspólnoty, a także *curriculum vitae* kandydata na przełożonego. Najwyższy przełożony dokonuje nominacji, za zgodą swojej rady, na czas określony prawem własnym instytutu czy stowarzyszenia⁸. Ewentualne przedłużenie na kolejny okres wymaga nowej nominacji zgodnie z zasadami określonymi w reskrypcie oraz w prawie własnym.

Po drugie. Reskrypt papieża Franciszka umożliwia także mianowanie przełożonym wyższym w danym klerycznym instytucie czy stowarzyszeniu na prawie papieskim, członka nieposiadającego święceń prezbiteratu (§2). Uregulowanie to dotyczy tych instytutów czy stowarzyszeń, które są podzielone na prowincje, czy też części zrównane z prowincją, gdyż przełożeni tychże jednostek, jak również ich zastępcy są przełożonymi wyższymi⁹. Powierzenie tego urzędu członkowi niebędącemu duchownym odbywa się w drodze nominacji po uzyskaniu pisemnego zezwolenia Dykasterii Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Zezwolenie to jest udzielane na wniosek najwyższego przełożonego, po uzyskaniu zgody jego rady. Aktu nominacji dokonuje, chociaż reskrypt o tym nie wspomina, najwyższy przełożony za zgodą swojej rady, po uprzednio dokonanej pod jego kierunkiem konsultacji, przeprowadzonej zgodnie z normami prawa własnego. W celu uzyskania zezwolenia na tą nominację należy Stolicy Apostolskiej przesłać

⁸ Por. tamże, kan. 624 §1.

⁹ Por. tamże, kan. 620.

stosowną dokumentację, załączając m.in. informację o rezultatach przeprowadzonej konsultacji, opis prowadzonej działalności apostołskiej prowincji lub części z nią zrównanej, a także *curriculum vitae* kandydata na przełożonego wyższego. Ponowna nominacja brata koadiutora na urząd przełożonego wyższego na kolejną kadencję wymaga uprzedniego zezwolenia Stolicy Apostolskiej.

Reskrypt wspomina także o drugiej formie ustanawiania przełożonych wyższych przez kanoniczny wybór i jego zatwierdzenie (§3). Wybory są przeprowadzane zgodnie z prawem powszechnym oraz prawem własnym instytutu czy stowarzyszenia. Zatwierdzenie wyboru członka niebędącego prezbiterem wymaga jednak aktu Dykasterii Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Gdy na urząd przełożonego wyższego zostanie wybrany członek nieposiadający święceń prezbiteratu, to wówczas najwyższy przełożony zwraca się do Dykasterii o jego zatwierdzenie, przekładając stosowną dokumentację wraz z własną opinią. Powinna ona zawierać m.in. protokół z przeprowadzonych wyborów, strukturę organizacyjną prowincji czy jednostki zrównanej z prowincją, opis prowadzonej działalności apostołskiej prowincji lub części z nią zrównanej, a także *curriculum vitae* wybranego kandydata na przełożonego wyższego. Ponowny wybór brata zakonnego na kolejną kadencję przełożonego wyższego wymaga nowego zatwierdzenia Stolicy Apostolskiej.

Należy zwrócić uwagę, że postanowienia reskryptu dotyczą także ewentualnej nominacji zastępców przełożonych prowincji i przełożonych części zrównanej z prowincją. Ci zastępcy prawnie ustanowieni (powszechnie nazywani w prawie własnym wikariuszami czy vice prowincjałami w przypadku prowincji) są zaliczani, zgodnie z kan. 620 KPK/83, do przełożonych wyższych. Powierzenie tego urzędu członkowi niebędącemu prezbiterem wymaga przeprowadzenia procedury zgodnej z treścią reskryptu, to jest uzyskania uprzedniej zgody Dykasterii w przypadku nominacji ze strony najwyższego przełożonego za zgodą jego rady. Jeśli na urząd zastępcy przełożonego wyższego zostanie wybrany członek nieposiadający święceń prezbiteratu, to wówczas najwyższy przełożony zwraca się do Dykasterii o jego

zatwierdzenie, przekładając stosowną dokumentację wraz z własną opinią.

Zastępcy przełożonego wyższego są również jego pierwszymi radnymi. Papieski reskrypt nie reguluje tej funkcji w przypadku jej powierzenia członkom klerykańskiego instytutu czy stowarzyszenia życia apostołskiego. Skład rady przełożonego wyższego jest ustanawiamy zgodnie z prawem własnym.

Po trzecie. Reskrypt papieża Franciszka umożliwia także wybór członka niebędącego osobą duchowną¹⁰ na urząd najwyższego przełożonego klerykańskiego instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim (§3). Wyboru dokonuje kapituła generalna, zgodnie z postanowieniami konstytucji instytutu czy stowarzyszenia, jednakże – w przeciwieństwie do elekcji członków posiadających święcenia prezbiteratu – wymaga on pisemnego zatwierdzenia przez Dykasterię Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego. Reskrypt nie modyfikuje samej procedury wyboru najwyższego przełożonego, określonej w konstytucjach¹¹. Nie ma też zastosowania w tym przypadku procedura postulacji, o której mowa w kan. 180-183 KPK/83. Papieska decyzja nie wskazuje także, kto w imieniu kapituły po wyborze na urząd najwyższego przełożonego członka instytutu czy stowarzyszenia niebędącego prezbiterem, zwraca się z prośbą o jego zatwierdzenie. W praktyce może to być przewodniczący kapituły, którym zazwyczaj jest ustępujący najwyższy przełożony. Prośbę w imieniu kapituły może przedłożyć także prokurator instytutu czy stowarzyszenia przy Stolicy Apostolskiej. Do oficjalnej prośby należy dołączyć protokół z wyboru przełożonego oraz pisemne uzasadnienie przyjęte przez kapitułę, w którym zostaną podane przesłanki, jakimi kierowano się przy wyborze członka niebędącego prezbiterem na urząd najwyższego przełożonego. Zatwierdzenie Dykasterii jest wymagane także w przypadku wyboru członka nieposiadającego święceń prezbiteratu na urząd zastępcy najwyższego przełożonego (wikariusza), gdyż jest

¹⁰ W kontekście kan. 134 §1 KPK/83 należy w tym przypadku rozumieć prezbitera.

¹¹ Por. KPK/83, kan. 625 §1 oraz kan. 734.

on wyższym przełożonym¹² oraz ordynariuszem¹³. Natomiast wybór braci zakonnych do pełnienia funkcji jedynie radnego przełożonego generalnego nie wymaga interwencji Stolicy Apostolskiej, jeśli konstytucje nie zawężają powierzenia tego zadania wyłącznie prezbiterom.

Analizując papieski reskrypt, należy zwrócić uwagę na szczegół wyrażony w §4, który uzależnia udzielenie zezwolenia na powierzenie urzędu przełożonego wyższego członkom nieposiadającym święceń prezbiteratu od oceny poszczególnych przypadków i uzasadnień podanych przez najwyższego przełożonego lub kapitułę generalną. Analiza przedłożonych dokumentów i ostateczna decyzja należy do Dykasterii Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Nadaje to charakter wyjątkowości zastosowania reskryptu i wskazuje, że święcenia prezbiteratu pozostają zawsze warunkiem powierzenia urzędu przełożonego w kleryckich instytutach czy stowarzyszeniach na prawie papieskim.

3. Klauzula ograniczająca zastosowanie reskryptu

Papieski reskrypt, umożliwiający powierzenie w kleryckich instytutach życia konsekrowanego lub stowarzyszeniach życia apostolskiego na prawie papieskim urzędu przełożonego wyższego lub najwyższego przełożonego, członkom nieposiadającym święceń prezbiteratu, zawiera klauzulę ograniczającą jego zastosowanie. Jej treść brzmi: „z zastrzeżeniem kan. 134 §1”. Konsekwencją tej klauzuli jest to, że członek bez święceń prezbiteratu, który został przełożonym wyższym lub najwyższym, nie jest ordynariuszem i nie może korzystać z prerogatyw wynikających z tego tytułu. Kodeks prawa kanonicznego, jak i ustawy specjalne wydane przez najwyższą władzę Kościoła katolickiego, wiele kompetencji rezerwują ordynariuszowi¹⁴. Nie tylko

¹² Por. tamże kan. 620.

¹³ Por. tamże kan. 134 §1.

¹⁴ Na temat kompetencji przełożonego wyższego jako ordynariusza zob. ANDRÉS D.J., *Los superiores religiosos según el Código. Guía de súbditos y de superiores*, Madrid 1985, s. 181-202; TENŽE, *Los superiores religiosos de los religiosos según el Código: (IV) Estatuto específico de los superiores mayores ordinarios*, *Commentarium pro Religiosis et Missionariis* 79(1998), ss. 159-191

dotyczą one funkcji uświęcania (*munus sanctificandi*) czy nauczania (*munus docendi*), ale także władzy rządzenia (*potestas regiminis*).

W tym miejscu należy przytoczyć kilka przykładów kompetencji ordynariusza, które będą odnosić się do kłeryckich instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim. Ordynariusz może ważnie udzielić dyspensy od zachowania ustaw dyscyplinarnych, także tych, od których dyspensowanie jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, gdy odwołanie się do niej jest utrudnione i zachodzi niebezpieczeństwo poważnej szkody z powodu zwłoki (kan. 87 §2 KPK/83).

Niektóre kanony w Księdze IV *munus sanctificandi* odnoszą się do różnych uprawnień ordynariusza, takich jak: zezwolenie na przechowywanie Najświętszej Eucharystii w drugiej kaplicy domu zakonnego (kan. 936 KPK/83); ustalanie celów złożonych ofiar mszalnych w przypadku binacji przez prezbiterów inkardynowanych do instytutu lub stowarzyszenia (kan. 951 §1 KPK/83)¹⁵; posiadanie upoważnienia do spowiadania własnych podwładnych lub innych osób przebywających dniem i nocą w domu instytutu, z zastrzeżeniem przepisu kan. 630 §4 KPK/83 (kan. 968 §2 KPK/83); udzielanie upoważnienia każdemu prezbiterowi do spowiadania swoich podwładnych lub innych osób przebywających dniem i nocą w domu instytutu (kan. 969 §2 KPK/83); wskazanie miejsca i sposobu odprawiania rekolekcji przez kandydatów do święceń (kan. 1039 KPK/83); dopuszczenie neofity do przyjęcia święceń (kan. 1042 §3 KPK/83); udzielenie dyspensy od nieprawidłowości i przeszkód do święceń, niezarezerwowanych dla Stolicy Apostolskiej (kan. 1047 §1 KPK/83); udzielenie pisemnego zezwolenia na odnawianie drogocennych obrazów umieszczonych w kaplicach instytutu (kan. 1189 KPK/83); błogosławienie miejsc świętych zgodnie z przepisem kan. 1207 KPK/83; wydanie dekretu

¹⁵ Zgodnie z interpretacją autentyczną Papieskiej Komisji Autentycznej Interpretacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z dnia 23 kwietnia 1987 [zob. AAS 79 (1987), s. 132], kompetencje, w przypadku binacji przez proboszczów i wikariuszy parafialnych w powierzonej parafii zakonnej, są zarezerwowane ordynariuszowi miejsca, jako właściwemu ordynariuszowi w tej materii.

zezwalającego na zniszczenie bądź przeznaczenie miejsca świętego na stałe do użytku świeckiego (kan. 1212 KPK/83); udzielenie zezwolenia na ustanowienie kaplicy (kan. 1224 KPK/83).

Są też inne uprawnienia powierzone przełożonemu wyższemu jako ordynariuszowi na mocy kanonów innych Ksiąg KPK/83, a mianowicie m.in.: bycie wykonawcą wszystkich pobożnych rozporządzeń (kan. 1301 §1); redukowanie, ograniczanie lub zmienianie rozporządzeń woli wiernych (kan. 1310 §1); wydawanie nakazów karnych (kan. 1319); udzielenie upomnienia członkowi, który znajduje się w sytuacji bliskości popełnienia przestępstwa bądź już podejrzanego o jego popełnienie (kan. 1339 §1); nałożenie pokuty do karnego środka upomnienia lub nagany (kan. 1340 §3); wszczęcie postępowania sądowego lub administracyjnego celem wymierzenia lub deklarowania kary (kan. 1341); zwolnienie z kar kościelnych zgodnie z postanowieniem kan. 1355 oraz 1356; wniesienie skargi w sprawie ważności święceń podległego duchownego (kan. 1708); wszczęcie dochodzenia wstępnego w procesie karnym (kan. 1717 §1) wraz z kompetencjami określonymi w kan. 1717-1719; wszczęcie procesu karnego (kan. 1720) wraz z kompetencjami określonymi w kan. 1721-1728.

W zakresie *delicta graviora* przełożony wyższy, jeśli nie jest ordynariuszem, pozostaje niekompetentny do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego i powiadomienia Dykasterii Nauki Wiary o jego rezultatach. Ponadto w czasie dochodzenia nie może nałożyć środków ostrożności, o których mowa w kan. 1722 KPK/83 oraz przeprowadzić, z autoryzacji Dykasterii, pozasądowego procesu karnego oraz wydać decydujący dekret karny¹⁶.

Powierzenie urzędu przełożonego wyższego członkowi kleryckiego instytutu czy stowarzyszenia, który nie jest prezbiterem, kreuje pewien dylemat, a mianowicie kto wypełnia w tych podmiotach kompetencje ordynariusza. Zgodnie z klauzulą nie może być ordynariuszem

¹⁶ Zob. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (11.10.2021), AAS 114(2022), ss. 113-122.

tenże przełożony¹⁷. Powierzenie to nie pozbawia także instytutu czy stowarzyszenia na prawie papieskim statusu kleryckiego. Kompetencje ordynariusza mogą być sprawowane przez wikariusza przełożonego wyższego, którym powinien zostać prezbiter. W przypadku podziału instytutu czy stowarzyszenia na prowincje i części zrównane z nią, władzę ordynariusza może sprawować najwyższy przełożony. Zwracając się do Stolicy Apostolskiej w sprawie powierzenia urzędu przełożonego wyższego czy najwyższego przełożonego, należy wskazać w prośbie, przez kogo będą sprawowane kompetencje zarezerwowane w prawie ordynariuszowi. To doprecyzowanie niewątpliwie będzie miało wpływ na ostateczną decyzję Dykasterii.

Zakończenie

Reskrypt papieża Franciszka, opublikowany 18 maja 2022 roku, zawiera 4 paragrafy, które regulują powierzenie urzędu przełożonego członkom nieposiadającym sakramentu święceń w kleryckich instytutach życia konsekrowanego czy stowarzyszeniach życia apostolskiego na prawie papieskim, w drodze odstępstwa od kan. 588 §2 KPK/83 i od norm prawa własnego, które odwołują się to tegoż kanonu. Zgodnie z treścią kanonu urzędy przełożonych w tychże podmiotach mogły być powierzane jedynie członkom, którzy są osobami duchownymi. W wyjątkowych sytuacjach ówczesna Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego udzielała dyspensy od kan. 588 §2 KPK/83, zezwalając na nominację przełożonego lokalnego będącego członkiem nieposiadającym święceń prezbiteratu.

¹⁷ Zob. odpowiedź Dykasterii ds. Tekstów Prawnych z dnia 10 sierpnia 2022 roku (Prot. n. 17795/2022) w sprawie wątpliwości interpretacyjnych papieskiego reskryptu umożliwiającego powierzenie, w kleryckich instytutach czy stowarzyszeniach na prawie papieskim, urzędu przełożonego członkom nieposiadających święceń prezbiteratu. <https://www.delegumtextibus.va/content/dam/testilegislativi/CHIARIMENTI%20NORMATIVI/Ch%20Normativi%20Risp%20Particolari/Chiar%20normativi%20CIC/risposte%20particolari%20deroga%20can.%20588%202022%2010ago.pdf> [Dostęp 20.11.2022].

Nowe uregulowania wprowadzone przez *papieski reskrypt* dotyczą kleryckich instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego jedynie na prawie papieskim. Nie obejmują natomiast kleryckich instytutów i kleryckich stowarzyszeń na prawie diecezjalnym. W przypadku tychże instytutów czy stowarzyszeń pozostaje możliwość przedłożenia przez kompetentnego biskupa diecezjalnego prośby adresowanej do obecnej dykasterii Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego o powierzenie urzędu przełożonego lokalnego członkowi, który nie przynależy do stanu duchownego.

Zgodnie z reskryptem członek kleryckiego instytutu czy stowarzyszenia na prawie papieskim, który nie przyjął sakramentu święceń, może być mianowany przełożonym lokalnym przez najwyższego przełożonego za zgodą jego rady (§1). W tej sytuacji reskrypt nie przewiduje już żadnej interwencji Stolicy Apostolskiej. Umożliwia on także mianowanie tego członka przełożonym wyższym, po uzyskaniu pisemnego zezwolenia Dykasterii Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego. Zezwolenie to jest udzielane na wniosek najwyższego przełożonego, po uzyskaniu zgody jego rady (§2). Powierzenie urzędu przełożonego wyższego może dokonać się także w drodze wyborów. Jednak zatwierdzenie wyboru członka niebędącego prezbiterem musi być dokonane przez Dykasterię Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego (§3). Reskrypt papieża Franciszka umożliwia także wybór członka niebędącego osobą duchowną, najwyższym przełożonym kleryckiego instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim. Wybór ten dokonuje się przez kapitułę generalną, zgodnie konstytucjami instytutu czy stowarzyszenia. Wymaga on jednak zatwierdzenia przez Dykasterię ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego.

**Religious Brothers as Superiors in Clerical Religious Institutes
of pontifical law and in clerical societies of apostolic life of
pontifical law**

Pope Francis's rescript, published on 18 May 2022, contains four paragraphs regulating the entrustment of the office of superior to members who have not received the sacrament of Holy Orders in clerical institutes of consecrated life and clerical societies of apostolic life of pontifical law, by way of derogation from can. 588 §2 CIC/83 and from the norms of proper law that refer to that canon. According to the content of the canon, the offices of superior in such entities could be entrusted only to members who are clerics. In exceptional cases, the then Congregation for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life granted dispensations from can. 588 §2 CIC/83, permitting the appointment of an unordained member as a local superior. The new regulations introduced by the papal rescript apply exclusively to clerical institutes of consecrated life and clerical societies of apostolic life of pontifical law. They do not, however, extend to clerical institutes and clerical societies of diocesan right. In the case of these institutes, it remains possible for the competent diocesan bishop to submit a request to the Dicastery for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life to entrust the office of local superior to a member of the institute or society who does not belong to the clerical state. In accordance with the rescript, a member of a clerical institute or society of pontifical law who has not received the sacrament of Holy Orders may be appointed local superior by the supreme superior with the consent of his council (§1). In this situation, the rescript no longer provides for any intervention by the Holy See. The rescript also allows for the appointment of such a member as a major superior, provided that written authorization is obtained from the Dicastery for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life. This authorization is granted at the request of the supreme superior, after obtaining the consent of his council (§2). The entrustment of the office of major superior may also take place through election. However, the confirmation of the election of

a member who is not a presbyter must be carried out by the Dicastery for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life (§3). Pope Francis's rescript also allows for the election of a member who is not a cleric as the supreme superior of a clerical institute of consecrated life or a clerical society of apostolic life of pontifical law. This election is carried out by the general chapter, in accordance with the constitutions of the institute or society. However it requires the approval by the Dicastery for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life.

Słowa kluczowe: Papież Franciszek; Rescriptum ex audientia Sanctissimi; Dykasteria Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego; przełożeni zakonni, przełożony wyższy; najwyższy przełożony; bracia zakonni; nominacja

Keywords: Pope Francis; Rescriptum ex audientia Sanctissimi; Dicastery for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life; religious superiors; major superior; supreme superior; religious brothers; appointment

NOTA O AUTORZE

Ks. dr hab. Marek Stokłosa, prof. uczelni – sercanin, doktor habilitowany nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego; prorektor ds. nauki i współpracy międzynarodowej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; nauczyciel akademicki na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW; wykładowca prawa kanonicznego w Wyższym Seminarium Misyjnym Księży Sercanów w Stadnikach; członek Stowarzyszenia Kanonistów Polskich oraz Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo w Rzymie.